

Naar een gekoördineerd beleid in de strafrechtsbedeling en de reklassering?

Sinds kort leeft er wat op het gebied van gevangeniswezen en reklassering. Het laatste jaar zagen verschillende werkgroepen het daglicht of kenden een uitbreiding van hun activiteiten. Naast de werkgroepen binnen de Sociale Dienst van het Bestuur der Strafinrichtingen zijn dit hoofdzakelijk de Vereniging Der Vlaamse Onthaalhuizen (werkgroep reklassering), het Platform voor Reklassering, de Initiatiefgroep Gevangeniswezen en de Kommissie Gevangeniswezen van de Liga voor Mensenrechten.

Tussen deze organisaties is nu een overleg tot stand gekomen. Er wordt gestreefd naar een betere onderlinge coördinatie en naar een reële beleidsimpakt op de verschillende terreinen van de strafrechtsbedeling en reklassering.

Een uiting hiervan is de creatie van een gemeenschappelijk informatieblad.

Deze 4 groepen namen gezamenlijk het initiatief tot aanvraag van deze tribune: om meer duidelijkheid te scheppen rond hun respectievelijke werkzaamheden én als oproep aan alle geïnteresseerden tot actieve deelname. Zij stellen zichzelf voor.

V.D.V.O. Werkgroep reklassering

De Vereniging Der Vlaamse Onthaalhuizen (V.D.V.O.), opgericht in 1977, is de pluralistische federatie van de opvangcentra voor thuislozen in Vlaanderen.

Van de 36 onthaalhuizen die aangesloten zijn, richten een twintigtal zich hoofdzakelijk – sommige uitsluitend – tot de opvang van ex-gedetineerden. Zij worden gesubsidieerd door het Ministerie van Justitie in het kader van de post-penitentiaire sociale hulpverlening (residentiële sector). Een vijftal jaren terug verenigden zij zich in een werkgroep rond reklassering.

Juridisch verleden van thuislozen

Alhoewel onthaalcentra zich niet exclusief richten tot (ex-)justitiekliënteel, maken ex-gedetineerden, ex-geïnterneerden en landlopers toch een groot deel van het cliënteel uit.

Er bestaat dan ook een duidelijke relatie tussen de gevangenisbevolking en de thuislozenpopulatie. Beide groepen vertonen een aantal gemeenschappelijke kenmerken: gelijklopende leeftijdsverdeling, een groot aantal ongehuwden, een overwicht van mannen, een hoog recidivecijfer, een lage sociale status, ...

Vermoedelijk gaan de meeste mensen die de gevangenis verlaten terug naar huis, naar hun gezin, naar familie, naar bijzit of verloofde, naar vrienden. Anderen gaan alleen wonen of in logementshuizen. Voor een aantal ex-gevangenen stelt zich echter het probleem van de thuisloosheid. Zij hebben geen woon-, werk- of leefmilieu waar ze naar kunnen terugkeren. Familie- of vriendenrelaties zijn verbroken of afwezig.

Gevangenisverblijf hoeft evenwel niet de oorzaak te zijn, dikwijls was de thuisloosheid reeds vooraf aanwezig:

- enerzijds zijn er delinquenten die reeds een lange voorgeschiedenis van relateloosheid en dakloosheid hebben doorgemaakt; de strafinrichting is in feite een variatie die institutionele opvang in homes en andere instellingen opvolgt.
- anderzijds zijn er diegenen die zich in een 'objectieve situatie van thuisloosheid' bevinden. Een deel hiervan zal in de thuislozenzorg belanden. Voor een aantal onder hen zal de periode van thuisloosheid zeer tijdelijk zijn.

Uit recente onderzoeksresultaten van de V.D.V.O. kunnen volgende cijfers geciteerd worden m.b.t. de aanwezigheid van justitiekliënteel onder thuislozen.

Onmiddellijk voor opname in het onthaalcentrum (zonder tussenperiode van b.v. zwerven) verblijft 21 % van de residenten in een strafinrichting. Daarvan kwam 8,6 % op eigen initiatief, 5,6 % werd verwezen door de sociale dienst van de gevangenis, 5,1 % via een ambulante justitiële dienst en 2,7 % kwam rechtstreeks van een landloperskolonie. Daarnaast werd 3,6 % afgeleverd door politie of rijks-wacht. Beschouwd over de volledige levensperiode vóór opname in een onthaal-tehuis is het verblijf in strafinrichtingen veel groter: 49 % van de mannelijke thuislozen verbleef ooit in een strafinrichting.

Daarbij mag men niet vergeten dat er hardnekkige circuits bestaan tussen verschillende (residentiële) hulpverleningsinstanties en strafinrichtingen én tussen hulpverleningsinstanties onderling. De thuisloze van vandaag is vaak de psychiatrische patiënt van gisteren en de gedetineerde van morgen. Het globale instellingsverleden is zeer groot: 71 % verbleef ooit in een instelling. Voor 65 % daarvan betrof het een verblijf in strafinrichtingen; 40 % heeft meermaals in een instelling van dezelfde aard verbleven en 64 % was ooit in meerdere soorten instellingen (gevangenis, psychiatrie, bijzondere jeugdzorg, ...) opgenomen.

De Werkgroep Reklassering

De V.D.V.O. werkgroep 'Reklassering/post-penitentiare sociale hulpverlening' bezint zich reeds gedurende meerdere jaren over het gevangenisstelsel en de reklassering van oud-gevangenen.

De bedoeling is een permanent forum te creëren waar de verantwoordelijken en begeleiders van onthaalcentra van gedachten kunnen wisselen over problemen die samenhangen met de residentiële opvang van ex-gedetineerden.

De werkgroep richt zich in de eerste plaats tot alle praktijkwerkers van de residentiële post-penitentiare hulpverlening. De 19 opvangcentra die door het Ministerie van Justitie gesubsidieerd worden, maken de kern uit van de werkgroep. Daarnaast worden ook andere onthaalcentra en 'buitenstaanders' uitgenodigd. Logischerwijze kwam eveneens een samenwerkingsverband tot stand met de Kommissie Gevangeniswezen, de Initiatiefgroep Gevangeniswezen en het Platform voor Reclassering, dat in de eerste plaats de ambulante reklasseringsdiensten verenigt.

De activiteiten van de werkgroep zijn:

- overleg en uitwisseling van informatie tussen de onthaalcentra die zich richten op resocialisatie van ex-gedetineerden;
- een duidelijke en eenvormige opstelling naar het betrokken overheidsbeleid.

Dit behelst zowel administratieve kontakten als het formuleren van vragen, eisen en voorstellen;

- het inrichten van vormingssessies, studiereizen, studiedagen, ...;
- vanuit het praktisch werk een bijdrage leveren tot het denken rond thema's van gevangeniswezen en reklassering;
- het formuleren en verspreiden van standpunten rond actuele onderwerpen of gebeurtenissen;
- verspreiden van informatie over gevangeniswezen naar een ruimer publiek d.m.v. voordrachten, brochures, diamontages, begeleiden en informeren van studenten en leerkrachten, ...;
- samenwerking met alle groepen die een positieve bijdrage willen leveren tot de justitiële hulpverlening en verbetering van het gevangeniswezen.

Momenteel is de werkgroep vooral actief rond de tewerkstellingsmogelijkheden en inkomenssituatie van ex-gedetineerden (sociale zekerheidsproblematiek), de penale boetes en de voorstellen van Gol daarover, het voorbereiden van een studiedag over de voorbereiding op de vrijlating en de interne sociale diensten van de gevangenis, alternatieve straffen, en het tekort aan financiële middelen die begroot worden voor reklasseringswerk.

Kontaktadres: V.D.V.O. v.z.w., Werkgroep Reklassering – Wateloostraat 27, 2600 Antwerpen (Berchem) – tel. 03/239.73.53.

Het Platform voor Reclassering

Ontstaan

De overheveling van de bevoegdheden over de sector postpenitentiaire hulpverlening van het Ministerie van Justitie naar het Vlaamse Gemeenschapsministerie voor Gezin en Welzijnzorg, deed heel wat vragen rijzen rond de verdere structurering en subsidiëring van de sector en de achtergrondvisie van het Gemeenschapsministerie t.o.v. de postpenitentiaire hulpverlening.

Dientengevolge kwamen verschillende beroepskrachten en geëngageerden van de Diensten voor Sociale Reïntegratie (Beschermingscomité en Werk der Wederaanpassing) van Brugge, Antwerpen, Brussel en Gent geregeld bij elkaar.

Deze oorspronkelijke werkgroep stelde vast dat naast de residentiële penitentiaire hulpverlening, de ambulante reclassering dringend nood heeft aan een overleg- en inspraakkanaal.

Rondkijkend in de sector stelde men tevens vast dat heel wat nieuwe initiatieven en nieuwe ontwikkelingen de kop opstaken, zodat een betere samenwerking, informatieuitwisseling en frontvorming wenselijk is.

Vanuit deze vaststellingen groeide de idee om *een* platform op te richten.

Doelstellingen

Het Platform voor Reclassering richt zich tot eenieder die actief is in de reclassering in Vlaanderen en die de beginselverklaring van de vereniging wil onderschrijven. Het Platform wil zich hierbij niet beperken tot de medewerkers van de privé-reclasseringsdiensten en van de Sociale Dienst van het Bestuur der Straf-

inrichtingen, maar richt zich ook tot alle personen of organisaties die ijveren voor verbetering in de reclassering.

Het Platform stelt zich tot doel in Vlaanderen de behandeling en de hulpverlening van ieder die moeilijkheden ervaart ingevolge een strafrechtelijke interventie te verbeteren door:

- alle praktijkwerkers (beroepskrachten en vrijwillig geëngageerden) van de ambulante reclassering te verenigen en te vertegenwoordigen;
- regionale reclasserings(overleg)raden te stimuleren;
- onderlinge informatiedoorstroming te bevorderen;
- overleg- en studiegroepen te organiseren over problemen van de reclassering en haar raakgebieden;
- concrete beleidsvoorstellen te formuleren;
- nieuwe initiatieven en eventuele acties te steunen;
- de standpunten en belangen van de leden en hun cliënten te verdedigen vanuit een onafhankelijke positie;
- te ijveren voor een frontvorming met alle verenigingen en werkgroepen die zich inzetten voor de verbetering van de strafrechtspleging, -uitvoering en de hulpverlening aan justitiabelen.

Principiële uitgangspunten

Het Platform wil zich pluralistisch uitbouwen als privé-initiatief (teneinde onafhankelijkheid en dynamisme te vrijwaren) met een sterk accent op de regionale werking. Het Platform wil geen abstract-wetenschappelijke organisatie zijn maar vanuit de praktijk van het reclasseringswerk geïnspireerd blijven.

Activiteiten

Daar het Platform slechts een paar maanden bestaat is de lijst van activiteiten tot nu toe bescheiden:

- een beginselverklaring en de formulering van dringende beleidswensen van de Diensten voor Sociale Reïntegratie werden overgemaakt aan het Ministerie van Gezin en Welzijnzorg;
- een voorstel tot K.B. voor subsidiëring van de privé-reclasseringsdiensten werd uitgewerkt en zal in de komende maanden met het bevoegde ministerie besproken worden;
- te Brussel, Leuven en Antwerpen werd een regionale werking gestart;
- er werd contact gezocht met startende initiatieven in Turnhout en Limburg;
- er zijn contacten lopende met de V.D.V.O., Initiatiefgroep Gevangeniswezen en *Panopticon* om verdere samenwerking en coördinatie van acties te verbeteren.

Al wie de doelstellingen en standpunten, hoe vaag ze tot nu toe ook mogen zijn, wil onderschrijven, nodigen we uit om tot het Platform toe te treden, door storting van 250 fr. op rekeningnr. 220-0555387-01 van Werk der Wederaanpassing, Nationalestraat 46, 2000 Antwerpen.

Kontaktadressen:

- Nationalestraat 46, 2000 Antwerpen – Tel. 03/232.76.70.
- Luc Braine, Rozekapellestraat 56, 2210 Borsbeek – Tel. 03/321.48.01.

Initiatiefgroep Gevangeniswezen

De Initiatiefgroep Gevangeniswezen verenigt een aantal parlementsleden uit alle politieke partijen en personen die werkzaam zijn in de sektor van het gevangeniswezen. Het gaat om leden van diverse werkgroepen, medewerkers aan universiteiten en sociale scholen, personen uit de penitentiaire administratie en private reklassering. De vereniging is ontstaan uit informele kontakten die onder impuls van enkele volksvertegenwoordigers regelmatig plaatsvonden sedert begin 1981. Later werd de groep uitgebreid en nam de vorm aan van een V.Z.W. (Belgisch Staatsblad van 9 september 1982).

De Initiatiefgroep Gevangeniswezen wil een belangrijke stimulans zijn in de vernieuwing van het penitentiair-krimineel beleid. Zij werkt bijgevolg in dezelfde richting als het 'Collectif pour la Réforme Pénitentiaire', maar vergeleken bij deze Waalse organisatie situeren ontstaansgeschiedenis en werkwijze van de Initiatiefgroep zich meer buiten de penitentiaire administratie.

In het gevangeniswezen bestaat reeds geruime tijd een consensus over een aantal noodzakelijke structurele hervormingen. Denken we hierbij aan de beperking van de vrijheidsberovende straf (problematiek van de voorlopige hechtenis, korte gevangenisstraf, voorwaardelijke invrijheidstelling, probatie en het uitwerken van andere alternatieven), de herziening van het strafwetboek in het algemeen, de rechtspositie van de gedetineerde, de plaats van de justitiële hulpverlening en reklasseringsdiensten, het penitentiair bouwbeleid, het statuut van het bewaarderspersoneel, de internering. Een doorstroming van deze noden en talrijke andere vragen naar het beleid is zo goed als onbestaande. Ook het wetenschappelijk onderzoek kent geen reële transfert.

Het komt er dan ook op aan die factoren te onderkennen die een evolutie in de weg staan. De afwezigheid van een kriminele politiek, de behoudsgezindheid bij de magistratuur, de samenstelling van de ministeriële kabinetten, een sterk gehiërarchiseerd en weinig dynamisch Bestuur der Strafinrichtingen zijn zeer uiteenlopende maar bepalende elementen. Daarbij komt nog de rol van de bewaarderssyndikaten, waarmee terdege rekening zal moeten gehouden worden.

De Initiatiefgroep Gevangeniswezen wil in de eerste plaats werkzaam zijn op politiek vlak. Elektoraal gezien mag het gevangeniswezen dan een weinig lonende sektor zijn, dit neemt niet weg dat er de laatste jaren een stijgende interesse is waar te nemen bij kamerleden en senatoren. Bij hen bestaat er vooral een grote behoefte aan *informatie*. Onze oproep om in de toekomst daadwerkelijk in te gaan op vragen aangaande gevangeniswezen en justitieel beleid werd door 66 parlementsleden positief beantwoord. Voorlichting aan het parlement is dan ook een eerste belangrijke opdracht voor de Initiatiefgroep.

Daarnaast willen we alle parlementaire activiteiten op het gebied van strafrechtsbedeling systematisch opvolgen en doorspelen naar een brede groep van geïnteresseerden. Ook trachten we een aantal dringende wetsvoorstellen in te dienen.

Naast het parlementair werk behoudt de Initiatiefgroep Gevangeniswezen zich nog andere aktiemodaliteiten voor. Zo zijn er tussenkomsten naar aanleiding van konkrete penitentiaire problemen bij de Minister van Justitie of bij andere overheidsinstanties. Ook het informeren van publieke opinie en pers maakt deel uit van ons opzet.

Efficiënte aktievoering is enkel mogelijk in koördinatie met de verschillende organisaties die aktief zijn rond de gevangenisproblematiek. Dit overleg is sinds kort tot stand gekomen.

Tot heden werden met de hulp van de Initiatiefgroep twee wetsvoorstellen ingediend. Een eerste voorstel betreft het bewijs van goed zedelijk gedrag: dit zal niet langer kunnen afgeleverd worden aan privé-werkgevers. Op deze wijze zullen ex-gedetineerden minder gediskrimineerd worden, waardoor hun reklasseringskansen verhogen.

Een tweede wetsvoorstel tracht een oplossing te bieden aan het probleem van de overbrenging en begeleiding van gedetineerden. Zoals algemeen geweten weigert de rijkswacht sinds een drietal jaar uithalingen en begeleidingen van veroordeelden te doen. Zij steunt zich hiervoor op een restriktieve interpretatie van artikel 28 van de wet op de rijkswacht. De gemeentepolitie van haar kant verklaart zich meestal onbevoegd of onderbemand om opdrachten buiten de gemeente uit te voeren. Dit alles heeft tot gevolg dat bijvoorbeeld bezoeken van gedetineerden aan hun stervende ouders niet langer mogelijk zijn. Ons voorstel voorziet een aanpassing van de wet op de rijkswacht, waardoor deze verplicht wordt 'opgesloten en te begeleiden bij uithalingen waartoe de Minister van Justitie besloten heeft'.

Gelijktijdig voert de Initiatiefgroep een aktie bij de burgemeesters van alle gemeenten met een strafinrichting op hun grondgebied. Overeenkomstig artikel 128 van de gemeentewet kan de gemeentepolitie namelijk door de provinciegouverneur gemachtigd worden bepaalde funkties uit te oefenen buiten haar gemeente. De Leuvense politie heeft op die manier reeds ingestaan voor de begeleiding van gedetineerden.

Momenteel worden twee nieuwe wetsvoorstellen ingediend: reglementering van briefwisseling en telefoon, en bezoeksregeling. Nieuw hierbij is het invoeren van een beklagmogelijkheid.

Kontaktadres:

Initiatiefgroep Gevangeniswezen, postbus 40, 3000 Leuven 3 – bankrek. 001-1257901-81.

Liga voor Mensenrechten

De Commissie Gevangeniswezen van de Liga voor Mensenrechten werd in 1977 opgericht na de gevangenisopstand van Leuven-Centraal. Ze groepeerde advokaten, maatschappelijke werkers, ex-gedetineerden en zelfs een oud-minister, die allen vanuit hun werk met het gevangeniswezen te maken hadden. Ze was tweetalig en funktioneerde als eerste pressiegroep buiten de administratie in België. In een eerste jaar werkte ze een memorandum tot hervorming van de *voorwaardelijke invrijheidsstelling* uit. De Commissie wilde van de VI een recht maken dat aan alle gedetineerden, primairen en recidivisten op 1/3 van hun straf

zou worden toegekend, tenzij er ernstige tegenindicaties zouden zijn. Een commissie onder voorzitterschap van een rechter zou hierover beslissen en de gedetineerde zou in beroep kunnen aan. Hij zou ook in heel de procedure moeten gehoord worden en bijgestaan door een raadsman van zijn keuze. De voorwaarden zouden afgeschaft worden, het hele systeem zou vervroegde invrijheidsstelling heten. Sindsdien werden verschillende ontwerpen tot verandering van de VI ingediend door de Ministers Van Elslande en Moureaux, maar uiteindelijk werd alleen de negatieve selectie doorgevoerd per circulaire.

Terzelfdertijd maakte de Liga een *kritisch commentaar* van het penitentiair beleid van Justitieminister *Van Elslande*: ze sprak zich daarin uit tegen het resocialisatie-ideaal en voor een moratorium op de gevangenisbouw. De Commissie pleitte ook voor een uitgewerkt gedetineerdenrecht en voor een beklagrecht naar Nederlands model. Dit commentaar verscheen in *Panopticon*, 1981, 1, pp. 62-70. Vanaf 1981 hield de Commissie zich met twee onderwerpen: bezig, *internering* en *vreemde gevangenen*. Op het domein van de internering werkte de Commissie samen met het Antwerps Advokatenkollektief en met het SEVI (Studiedienst SP). Men werkte een wetsvoorstel uit tot hervorming van de internering, én men werkt aan een populair boek over dit thema, het eerste in Vlaanderen. Ook op het domein van de vreemde gevangenen wordt aan een uitvoerige nota gewerkt, in samenwerking met het Onthaalcentrum voor Gastarbeiders te Brussel.

Momenteel werkt de Commissie Gevangeniswezen rond een beklagrecht voor gedetineerden. Daartoe maakt ze een studie van het functioneren van *de bestuurscommissies*, die tot beklagcommissies zouden omgevormd kunnen worden. Dit ligt in het verlengde van haar project op lange termijn om een kode voor gedetineerdenrecht uit te werken. De Commissie is ten gevolge van de regionalisering van de Liga in de loop van 1982 anders van samenstelling. Ze is uitsluitend nog Nederlandstalig en groepeerst mensen uit de regio Vlaams-Brabant.

De Commissie Gevangeniswezen handelde ook *klachten* van gedetineerden af. In 1980 schreven 96 gedetineerden met 185 klachten, in 1981 95 met in totaal 165 klachten. De bedoeling hiervan was niet individualiserend te werken, want dat rekent de Commissie niet tot haar taken. Men grijpt klachten aan als hefboom om het systeem te bevragen en met de bedoeling dossiers over de toestanden in het gevangeniswezen aan het licht te brengen. Uiteindelijk heeft de Commissie geen toegang tot de gevangenen en dus slechts onrechtstreeks de mogelijkheid om de klachten te controleren. Bovendien heeft ze tegenover de penitentiaire administratie geen enkele macht, slechts een moreel gezag. Naar de individuele gedetineerde toe haalt zo'n klacht vaak niet veel uit en je hebt er ook geen zicht op of wel alle brieven die aan de Liga worden verstuurd door de gevangenscensuur passeren, zodat ook de informatieve waarde moeilijk kan getoetst worden. Toch blijft de klachtenwerking behouden, omdat het uiteindelijk toch een middel tot morele druk op de penitentiaire administratie is en op de lange termijn dus wel vruchten kan afwerpen.

De Commissie Gevangeniswezen had een *koördinerende rol tegenover basisgroepen*, die zij onder de vorm van hearings bijeenbracht. Zo werden hearings gehouden met verschillende organisaties: Infor-Justice, Ipsoc-studenten, Brugs en Antwerps Advokatenkollektief enzovoort. Uit één van deze hearings

groeide een meer uitgewerkt dossier over de gevangenis van Lantin, dat bij EPO verscheen en nog steeds is te krijgen.

De Commissie gevangeniswezen deed ook *aan lobbying* tegenover politici en tegenover het beleid. Mede onder haar impuls kwamen groepen als de Initiatiefgroep Gevangeniswezen tot stand, hoewel ze daar nu een meer bescheiden rol in vervuld. Er waren ook regelmatige afspraken met de directeur-generaal en met mensen van de pers.

De Commissie Gevangeniswezen draait *uitsluitend op vrijwilligers*, waarvan sommigen nu al meer dan een jaar met vrijstelling van stempelcontrole de zaak runnen. Toch werden in deze periode heel wat dossiers gepubliceerd: een dossier VI (300 p.) een dossier over de buitenlandse criminele en penitentiaire politiek in de VSA (169 p.) een dossier over het beklagrecht in de gevangenissen (30 p.) een Franstalig dossier over het Belgische gevangeniswezen (70 p.) een dossier over Lantin, een dossier over de penitentiaire politiek van Gol, en over Van Elslande.

Kontaktadres: Commissie Gevangeniswezen, H. Hooverplein 11, 3000 Leuven
– Tel. 016/23.09.71.